

Verslag discussie Particulier Hier?!

KIA Platform particuliere archieven

7 december 2023, Utrechts Archief

Een plenaire discussie aan de hand van stellingen.

Archiefdiensten zouden de verplichting moeten aangaan particuliere archieven te verwerven. Hoe kunnen we dat realiseren?

Deze stelling is geredeneerd vanuit RHC's. Bij gemeenten werkt het anders, die moeten dan een mandaat verleden. Dus nuance in duiding is in deze stelling nodig. In een Gemeenschappelijke Regeling (GR) kan een mandaat zijn opgenomen met betrekking tot particuliere archieven. In een GR is zo iets eenvoudiger dan voor een gemeente. Het kan zijn dat een gemeente zegt: er is scheiding tussen kerk en staat en daarom willen wij niet voor een kerk betalen of voor kerkelijk archief.

Directeuren van archiefinstellingen hoeven niet overtuigd te worden. Kamerleden moeten overtuigd worden, door actief contact met hen te zoeken. Het lijkt erop dat het ministerie het belang van particuliere archieven onvoldoende erkent. De nieuwe staatssecretaris moet hier lobbyen. KVAN zou ook iets moeten doen, maar lijkt onmachtig. Hier wordt tegenin gebracht dat gisteren (6 december 2023) de ALV plaatsvond van KVAN en dat er een gesprek op gang komt met OCW. OCW staat ook niet onwelwillend tegenover actieve verwerving in plaats van passieve. Dus er is wel iets in gang gezet.

Wat sowieso helpt is veel gesprekken voeren en bewustzijn creëren in de organisatie ook naar leidinggevende toe. Steeds een stapje verder. Enerzijds van onderaf, maar ook van boven door ministerie en KVAN.

Het zou goed zijn als de Archiefwet hiervoor ook aandacht had. Evenals grotere -al dan niet geprivatiseerde- organisaties/bedrijven, die vanuit de directie/beleidsmatig weinig bewustzijn (meer (hoeven te)) tonen voor historisch belang, terwijl die organisaties/bedrijven dat belang wel degelijk hebben.

Hoe erg is het als een bepaald archief ontbreekt in een archiefinstelling? Of kan het ook net zo goed op andere een locatie duurzaam toegankelijk zijn?

Het is soms lastig aan burgers uit te leggen waarom sommige archieven ontbreken die domweg niet onder de Archiefwet vallen. Het is hen niet duidelijk wat wel en niet bewaard moet worden.

Misschien is het goed als hier beter over gecommuniceerd wordt? Dat zou vanuit de overheid kunnen met bijvoorbeeld richtlijnen of ideeën dat bepaalde particuliere archiefvormers zich zouden moeten of kunnen inspannen hun archief te bewaren en te ontsluiten. Maar het staat of valt met mensen en budget, zeker bij bedrijven of organisaties.

Hoe erg is het eigenlijk als er iets ontbreekt?

Als niemand het weet is het misschien niet erg. Maar met een acquisitie(profiel) wordt wel de geschiedschrijving van de toekomst bepaald. Vanuit maatschappelijk belang van de onderzoeker (van de toekomst) is het dan jammer. En het is altijd een kwestie van geld natuurlijk, voor zowel een bedrijf als een archiefdienst. Dus is het goed om zaadjes te planten bij de minister of het ministerie hierover?

Het is ook steeds een uitdaging om bedrijven over te halen om te willen betalen/bijdragen aan hun archief. "Kom het maar halen, anders gaat het weg" zeggen ze dan tegen ons. Zonder een basis in de Archiefwet kunnen we het eigenlijk wel vergeten.

Kortom, het vraagstuk van waardering en selectie van particuliere archieven zou geagendeerd moeten worden. En bewustzijn bij (grote) bedrijven over de waarde voor hun archieven. Dat laatste geldt eigenlijk voor 90% van de Nederlandse bevolking. Hiervoor zaadjes planten zou ook mooi zijn. Hopen dat archiefvormers gaan inzien dat het waard is om hun materiaal te bewaren, zelf of elders. Bewustzijn dus!

Actief verwerven kan bij dit laatste goed helpen. Daarmee leg je ook zaadjes voor bewustzijn. Ga naar mensen of gemeenschappen toe en leg uit hoe waardevol hun materiaal is.

Je kunt het in de Archiefwet vastleggen, maar daar zitten ook haken en ogen aan. Je kunt ook zelf een actieve houding aannemen als archivaris belast met particuliere archieven.

Vanuit Regionale Historische Centra geredeneerd is het verstandig om niet op gemeenteniveau afspraken te maken, maar juist op provincieniveau. Afspreken hoeveel meter je wilt verwerven en dat de provincie daar dan voor moet betalen. Op gemeenteniveau word je snel begrensd. En wat doe je als het gemeentegrensoverstijgend is? Wie betaalt dat dan?

Ik moet meer particulier archief afwijzen dan me lief is omdat we er geen plek voor hebben of mensen om het materiaal te bewerken.

Dit is voor vele aanwezigen herkenbaar. De ruimte is hierbij overigens doorgaans niet het probleem maar de formatie, de handjes zagezegd, is dat wel. Dit is niet voor iedereen reden om iets af te wijzen, maar het is wel problematisch uiteindelijk, want met een korte en beknopte omschrijving is het soms lastig terug te vinden in depot wat je zoekt. Het helpt hierbij de aanbieder zelf te vragen een soortement plaatsingslijstje (globale inhoudsbeschrijving) op te stellen (aan de hand van een bestaande relevante en overzichtelijke plaatsingslijst) , maar dat blijkt soms toch ook een ingewikkelde vraag. En dan is de pragmatische oplossing het toch zelf doen (of niet aannemen, maar dat verkrijgen we ook niet altijd over ons hart).

Maar uiteindelijk wil je gewoon een goede beschrijving, duidelijk, duidelijk onderscheidend, herkenbaar, die klopt met het materiaal. En liever niet opgesteld door vrijwilligers maar door onszelf. Gevolg is wel dan dat de werkvoorraad enorm toeneemt.

Anderen hebben juist slechte ervaringen met het opbouwen van achterstanden. Iets op de plank zetten waarvan je weet dat je er toch niet aan toekomt, raadt iemand af.

Naast te weinig formatie zijn ook de trage en gedateerde verwerkingsprocessen een belemmerende factor. De kwaliteitseisen van een inventaris komen uit de tijd van de klassieke inventaris uit de jaren 80. Dat werkt eigenlijk niet voor het particuliere archiefmateriaal van nu.

Hierom stelt een aanwezige dat er ook archiefinstellingen juist zijn afgestapt van het klassieke inventarismodel en overgestapt naar het records in context nieuwe datamodel. Dit is interessant. Voor een volgende bijeenkomst zijn dan mogelijk interessante onderwerpen:

- welke gevolgen heeft dit nieuwe datamodel voor het beschrijven?
- wat is een archief?

- wat is de waarde van archiveren van het proces? De archiefvormer heeft vaak meer binding met dat proces dan met het resultaat. Op deze manier beter aansluiten bij de archiefvormer zelf en ook bij de doelgroep, want die snapt een klassieke inventaris ook niet. Het is ook interessant je af te vragen wat het belangrijkste is, de vertegenwoordiging van de samenleving, of het proces van archivering, het verhaal van de archiefvormer? We moeten mensen altijd vragen om informatie. Dat laatste is echt belangrijk.

Is die rol bij actieve verwerving anders? Kun je daar vragen: beschrijf het zelf ook voor ons? Misschien is dat ongemakkelijk, maar ook hier geldt het argument dat de archiefvormer zelf het materiaal het beste kent natuurlijk ook. Het is hun geschiedenis. Daarom altijd veel vragen stellen en notities maken bij overdracht. Dat kan ook door vragen over der archiefvormer standaard mee te nemen in het schenkingscontract.

Een andere mogelijkheid om het opbouwen van achterstanden tegen te gaan is het acquisitieprofiel aanpassen en minder te focussen op wat er al is (en doorgaans blijft komen), maar je te richten op nieuwe en ontbrekende archiefvormers en dus andere zwaartepunten te leggen.

Verdienen particuliere archieven een eigen inventarisstructuur in plaats van een die ontworpen is voor overheidsinstanties?

Ja, dit is net al aan de orde geweest. Komt terug in volgende bijeenkomst

Om achterstanden weg te werken en meer archieven te kunnen verwerken kunnen we prima grove of globale plaatsingslijsten voor particuliere archieven opstellen

Ja, dit is net al aan de orde geweest.

De tool ArchiveTextMiner is een uitkomst om inventarissen te maken

Bij handgeschreven teksten lukt dat niet, maar digitaal kan dat vaak wel worden ingezet. Met dagboeken is Transkribus bijvoorbeeld weer inzetbaar.

Al zal al met al zal het een combinatie zijn, maar niet voor alle digitale archieven zal het een uitkomst zijn. Als er een betekenis in archiefmateriaal zit die je er laagdrempelig uit wilt halen en dan is een ingewikkelde digitale presentatie niet ideaal.

Hoeveel actie moet je nog loslaten op digitaal archief dat voor de archiefvormer werkt. Dat kan toch ook best bruikbaar zijn? In principe kan een plaatsingslijst van de bestaande mappenstructuur, met duidelijke bestandsnamen (mits deze eenduidig zijn) prima werken.

Nieuw verworven archiefmateriaal moet op de website vermeld worden als aanwinst, ook al is er nog geen inventaris- of plaatsingslijst

Sommige archiefinstellingen blijken dat wel te doen, met soms de (voorlopige) beschrijving online, die dan nog niet geraadpleegd kan worden. Dat staat er dan bij.

Aandacht in een nieuwsbrief voor nieuwe verworven materiaal is ook een goed idee.

Hoe onderhoud je contact met potentiële archiefvormers?

Moet je elk jaar bellen en mensen als het ware lastig vallen? Soms wel, maar het is wel een soort dilemma. Je wilt toch die contacten warm houden. Het is mogelijk ook de aard van ons vak?

Je kunt mogelijk ook een notaris in (laten) schakelen die kan ook dingen vastleggen voor nabestaanden.

Het is ook goed om niet alleen naar de mensen toe te gaan, maar nodig ze ook uit. Laat ze langs komen. Laat zien wat je doet, daar weten zij niets van. Dat kan werken als geruststelling.

In plaats van langskomen is op bezoek gaan juist ook goed, met een tablet en filmpjes. Er zijn groepen mensen die echt niet op bezoek gaan komen. Niet iedereen ziet de overheid zitten. Voor wie het werkt is het goed en anders moet je er zelf naar toe.

Het is soms ook een dilemma niet hebbertig over te willen komen. Dat is ook lastig.

Je bent soms ook niet de juiste persoon voor de doelgroep, omdat je soms als wit mens toch grote afstand hebt. Je moet iemand binnen de gemeenschap doen die het voorwerk doet en de taal spreekt. Dat kan echt schelen. Bij het in contact komen met de Turkse gemeenschap in Dordrecht had het Stadsarchief Dordrecht indertijd een cultureel antropoloog in dienst.

Hoe gaan we om met hotspots van de overheid?

Hotspots zijn vaak breed geformuleerd. De vraag is hoe je dat in de klauwen houdt. Er zijn archieven die gemeentes helpen met het verwerven van particuliere onderdelen ervan, maar dit kost wel veel tijd en inzet.

Hotspots zijn ook bronnen van onrust en onenigheid binnen een gemeente en sommige gemeenten willen er ook niet aan.

Er zijn ook archieven die niet meedoen vanwege de inzet en omvang. Je kunt ook redeneren dat de hotspotmonitor tussen overheid en burger wordt opgesteld.

Het gebeurt ook nogal topdown. Je bereikt misschien niet de mensen om wie het gaat (omdat die zich juist van de overheid afkeren (bijvoorbeeld bij Covid)).

Hotspots publiekelijk bekend maken is ook een mogelijkheid, dit kan idealiter bijdragen aan meer archiefbewustzijn bij mensen.

Uiteindelijk betreffen sommige hotspots ook onderwerpen die je zelf ook automatisch wel zou willen verwerven.

We moeten zelf archiefmateriaal maken om verhalen vast te leggen. Hoe pak je dat aan?

Het is maar de vraag of dat onze taak is, daar zijn misschien andere instellingen beter in, maar in sommige gevallen gebeurt het wel. Het kan zeker waardevol handig zijn om juist vanwege of voor de acquisitie oral history toe te passen, maar dan is een cursus hiervoor wel aanbevelenswaardig.

Er wordt opgemerkt dat het verhalen ook beschouwd kunnen worden als archief. Het gaat om mensen met een verhaal en geschiedenis, maar er zijn geen schriftelijke bronnen, dus moet het dan maar zo zelf vastleggen of laten vastleggen. Waarom niet?

Einde

Dank aan alle aanwezigen, dank voor alle inbreng!